

Všetky práva vyhradené
Autor kópie: Slovenská
polnohospodárska knižnica v Nitre

Ľudovít

Orphanides-ovocinár

Ing. Miloš Jurkovič

S vyobrazeniami

Knižnica Slovenskej ovocinárskej spoločnosti

Rediguje Viktor Buchta

Sväzok 37

Nákladom Slovenskej ovocinárskej spoločnosti v Bratislave

ÚVOD.

V dnešnom, snáď šotva kedy tušenom vývoji vied a práce, kedy naša generácia toľko dobrodenia požíva v dôsledku moderných vymožeností a všeobecnej podpory každého odvetvia podnikania, radi sa pozrieme späť do dávnejších čias, aby sme hľadali spojivo s dneškom. Lebo veď i ten najdokonalejší stroj, vynález, musel prejsť cez mnohé fáze vývoja, musel mať svojho, často primitívneho predchodcu a hlavne pracovníkov-zdokonaľovateľov, ktorí mnoho ráz neuznaní a nepochopení prispievali svojou hrivnou k pokroku dneška.

I naše slovenské ovocinárstvo malo svoje začiatky. Začiatky ako ovocinárstvo a začiatky ako slovenské. A nám, dnešnej generácii musí byť všetko drahé a vzácne, čo sa tohoto odvetvia v minulosti týka a menovite musíme si uctiť mužov-pracovníkov, ktorí prispeli svojou prácou k dnešnému vyspelému stavu. V práci „Slovenská ovocinárska literatúra 1790—1918“ sossbieral som knižné plody slovenskej ovocinárskej literatúry a uviedol ich autorov.

Medzi týmito autormi je i význačný liptovský ovocinár Ludovít Orphanides, učiteľ v Hybbiach, ktorý vedľa svojho životného povolania všetok svoj čas venoval ovocinárstvu. Ludovít Orphanides okrem svojho dielka „Ovocinárstvo, alebo Stromové záhradníctvo“, vypracované pre školskú mládež roku 1865 za-

nechal veľkú a objemnú „Zápisnicu Velikánskej stromovej záhrady založenej v Hybbiach skrze Ludevíta Orphanídesa roku Páňa 1849“.

V tejto Zápisnici, podľa obsahu skôr kronike, uložené sú cenné poznatky ovocinára, sve-

Ludovít Orphanides: Ovocinárstvo.

domite popísané všetky práce v chronologickom poradí, ktoré Orphanides vykonával a starostlivo zaznamenával. Je teda Orphanidesova „Zápisnica“ kronikou ovocinára, z ktorej vane úprimná láska k tomuto ušľachtilému povolaniu, ale vane súčasne i láska k slovenskému rodu a ľudu, z ktorého Orphanides vyšiel a ktorému i touto svojou činnosťou hľadel prospieť.

Život Lud. Orphanidesa.

Ludovít Samosl. Orphanides narodil sa 29. septembra 1818 v Hybbsiach, z otca Sámuela sl. B. kazateľa hybbského a matky Zófie Fejérpataky. V 12. roku stráca otca a po jeho smrti poslaný do Levoče, kde končí gramatiku a syntax, potom v Gemeri rhetoriku, v Prešove filozofiu a práva a opäť v Levoči bohoslovie. Dňa 29. septembra 1840 vyvolený za riadneho učiteľa ev. cirkvi gočaltovskej, 15. marca 1841 presťahuje sa do ev. cirkvi muránsko-dlholúckej, 9. augusta 1841 prechádza za učiteľa cirkvi kameňanskej. Tu v Kameňanoch žije svojmu povolaniu, zakladá Slovenský čítarsky spolok, potom stromovú školku, v ktorej sa sverená mu mládež učila prakticky ovocinárstvu, menovite ale štepárstvu. Táto jeho práca mala dobré výsledky, lebo jeho žiaci vysadili temer celú dedinu peknými stromami a i svoje domky po príklade svojho učiteľa ozdobili vínnym kmeňom a stromami.

Koncom septembra 1848 prechádza do Hýbb za učiteľa artikularnej ev. cirkvi. A tu čoskoro pomýšľa na založenie „spoločenskej stromovej

Zápisnica stromovej záhrady.

ovocnej záhrady“, chtiac hospodársky pomôcť chudobnému podtatranskému ľudu. Ale toto keď sa neuskutočnilo, zakladá sám na svoje útraty „velikánsku stromovú záhradu“ hneď za kostolom, sledujúc ten istý cieľ „potomstvu pamiatku zanechať a sebe samému milú, užitočnú, nevinnú zábavu a zamestnanie zaopatriť“. Pevnou vôľou a odhodlanosťou dáva sa do práce, tvrdiac, že „ten, kto opravdove chce, zmôže mnoho, veľmi mnoho“. Človek svoju mladost

nesmie ľahkomyselne bez dobrých skutkov premárniť, ak ju nevyužije, je ona pre nás navždy stratená.

Pekne charakterizuje pilnosť a vytrvalosť človeka, prirovnávajúc ju k prútu Mojžišovmu „ktorými vedno spojenými i na holej skale mož-

Ludovít Orphanides.

no studničku stvoriť, z ktorej potešenie a radosť vytekať bude“. Že s akou radosťou, chuťou a v nie menšej miere vytrvanlivosťou chápal sa Orphanides práce, vidieť z jeho záznamov, medzi ktorými sa stretáme s viacerými veršami, kde medzi inými hovorí:

„V zahrade konaná práca
stonásobne sa vypláca.
V zahrade v krásnom stromoví
máš s úžitkom raj hotový,
kto nasadí mladých stromkov
chválu máva od potomkov.“

V Hybbiach, kde sotrváva Orphanides od roku 1848 až do svojej smrti 25. apríla 1895, vyvíja buditeľskú činnosť, lebo jeho práca stáva sa vzorom i pre ostatných občanov. Jeho cieľom je, aby i v Liptove, kde sú poveternostné podmienky drsnejšie, urodilo sa hojnosť ovocia, aby sa takto utvoril nový prameň príjmov pre chudobný podtatranský ľud. Horlil za zakladanie stromových škôliet v jednotlivých obciach, tak ako to bolo nariadené vtedajšou kráľovskou uhorskou námestnou radou. V týchto škôlkách majú učitelia sverenú im školskú mládež učiť i prakticky ovocinárstvu, aby sa tak záľuba v tomto už za detstva vštepovala. A v nie poslednej miere Orphanidesovou snahou bolo i mravné povznesenie ľudu. Vidieť, ako sa stále vzráha alkoholizmus, v zimných časoch záľaha, ako i iné zlozvyky. Preto v propagácii ovocinárstva vidieť vhodný spôsob, ako ľud odvieť od týchto zlozvykov a nerestí a upútať jeho pozornosť na zábavu ušľachtilú.

Zápisnica stromovej záhrady.

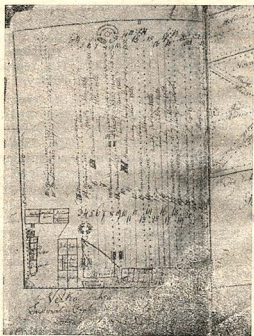
Kronika Orphanidesova je formátu 24 × 38 cm a má 400 písaných strán. Doktoré listy sú vytrhnuté, tak napr. str. 141—228, 263—328 a 337—378, podľa všetkého boli tam hospodárske poznámky, poťažne výpisy z novín. Kronika je na dobrom, dokumentárnom, ručnom papieri písaná, viazaná v polokoži, je v archíve Národného múzea v Turč. Sv. Martine, spolu s fotografiou L. Orphanidesa (tu reprodukovanou), ako i fotografiou jeho rodiny.

Titulný list zápisnice je zdobený kvetinovým vencom a v ňom nápis: „Zápisnica velikánskej stromovej zahrady, založenej v Hybbiach skrze Ludovíta Orphanides roku Páňa 1849“. Na obálke z vnútra je plán záhrady a situácia obytného domu. V pláne je všade zavedené, ktorá časť kedy bola vysadzovaná. Podľa poznámky na pláne záhrada mala 4442 štvor. siah.

V úvode kroniky je životopis autora a na strane 7. začína vlastná zápisnica, z ktorej sa dozvedáme potrebné podrobnosti. Ludovít Orphanides uvádza, že keď koncom septembra 1848 prišiel z Kamenian do Hýbb, realizoval snahu po založení stromovej záhrady. Odkúpil za ev. kostolom 14 roličiek za 660 zl. a nasledujúceho roku 1849 pozemky obohnal múrom, čo stálo okolo 1000 zlatých. V tenže rok postavil uprostred záhrady búdku a naprieč záhrady vedľa besiedky dve stromoradie vysadil. Na konci stromoradií postavil okrúhlu besiedku, okolo nej do kruhu višne. Vedľa týchto ovocinárskych prác založil si školkú (semenište), ostatné pozemky osadil zemiakmi, hrachom a inou zeleni-

nou. V roku 1850 na severnej strane vysadil stromoradie, a to pozdĺž plotu. Ináč zasial raž, ľan, trojku a zeleninu. V ďalších rokoch pokračoval vo vysádzaní záhrady, tak v roku 1851 vysadil ďalších 6 radov stromkov, ďalej 2 rady ríbezlí a egrešov, dosádzal už vysadené rady.

Plán Orphanidesovej záhrady.

V roku 1852 sadil ďalšie ríbezle a egreš. V roku 1853 dosádzal hrušky, zhustil niektoré rady stromov, štepil (kopuloval) čerešne, višne, hruš-

ky, slivky a jablone. Zakladanie záhrady trvalo až do roku 1866, kedy vystavil si Orphanides dom.

A takto pokračoval Orphanides v svojich záznamoch rok čo rok. Vždy uvádzal i všeobecné pomery, povetnosť, škodcov, úrodu na poli i v záhrade, takže záznamy tieto sú dobrým ukazovateľom vtedajších hospodárskych pomerov. Medzi týmito záznamami uvádza rôzne poznámky, v ten-ktorý čas písané články, verše, listy, ďalej záznamy rodinné. Hneď zo začiatku, keď píše o vysadzovaní prvých stromoradií, uvádza, že prečo tieto sadil pozdĺž záhrady v smeroch juh-sever a nie „krížom krážom na spôsob hviezdy, kvadrantu atď.“ Odpovedá na to tým, že nemienil zakladať pánsku záhradu, slúžiacu pre zábavu, ale záhradu hospodársku, v ktorej by pekné bolo spojené s užitočným. A keďže v drsnom podtatranskom kraji nemožno rátať s istotou každoročne na úrodu ovocia, rátať s tým, aby oráčinu medzi stromoradiím mohol oslať obilím, ľanom, ďatelinou atď. a mohla sa súčasne pluhom obrobiť.

Na inom mieste zas podrobne popisuje rozdelenie ovocia (hrušiek a jablák) na rady, triedy a na akostné skupiny. Pri každej sorte uvádza podrobný botanický a pomologický popis, ako i čas zrenia.

Úvahy o ovocinárstve.

Veľmi početné sú Orphanidesove úvahy o ovocinárstve. Pracoval stále na zveladení svojej záhrady, uvažoval vo voľných chvíľach o vý-

